

Etikk som praktisk rettesnor

Akademikerprisens første vinner, Reidun Førde, har gjort det til sin oppgave å belyse etiske dilemmaer og vanskelige veivalg – men alltid med et praktisk siktemål.

– Moralist? Nei, nei, protesterer Reidun Førde mildt og smilende over kaffekoppen.

– Selv om jeg arbeider med medisinske verdispørsmål og legeetikk, ser jeg ikke på meg selv som noe «bedre» menneske av den grunn. Det er et slitsomt stempel å få. Mitt utgangspunkt er bare at leger, akademikere, ja alle mennesker, kan og bør etterstrebe gode prosesser for etisk refleksjon og bevissthet. Det innebærer at man også må tørre å ta tak i de vanskelige og ubehagelige spørsmålene.

Akkurat den oppgaven har Reidun Førde viet mesteparten av sitt yrkesaktive liv. Som professor i medisinsk etikk og aktiv samfunnsdebattant, og som tidligere leder i Rådet for legeetikk og representant i omtrent alle andre råd og utvalg som mener noe om rett og galt i medisinen, har Førde på en uredde måte løftet frem og drøftet temaer som angår alle: Prioriteringer innen helsevesenet, nødvendigheten av åpenhet rundt kollegers feil og verdispørsmål knyttet til behandling av pasienter ved livets slutt for å nevne noe (1).

Hun legger ikke skjul på at arbeidet har ført til en del kjeft opp gjennom årene.

– Er du for rund i kantene i møte med den type problemstillinger, så gjør du ikke jobben din. Litt kjeft i ny og ne tar jeg bare som et tegn på at det man gjør skaper engasjement og debatt, og da er mye av målet oppnådd.

Målbevisst debattåpner

Men heldigvis har det heller ikke skortet på ros, og Reidun Førde oppfattes av kolleger som en modig og dyktig talsperson for legeetiske problemstillinger. Nå er hun også hedret av organisasjonen Akademikerne for sin innsats, som vinneren av den nyinnstiftede Akademikerprisen. Prisen, som gis til norske eller utenlandske enkeltpersoner for deres bidrag til akademisk frihet og kunnskapsformidling, består av en pengesum på 200 000 kroner og en bronseskulptur av Nico Widerberg kalt *Tanker*. I juryens begrunnelse heter det blant annet at Førde «har turt å åpne debatter der mange tier».

– Prisen kom veldig overraskende på. Jeg har aldri fått en slik utmerkelse før og er selvsagt stolt, rørt og takknemlig. Det var spesielt hyggelig å få vite at juryen var enstemmig.

Som den yngste i en søskenflokk på tre vokste Reidun Førde opp i tettstedet Høyanger ved Sognefjorden, og mor og sykepleier Dagny var avgjørende i valg av yrke.

– Jeg kunne knapt gå da jeg var med mor

på jobb på sykehuset første gang. Etter hvert gjorde pasientene og alle legeinstrumentene sterkt inntrykk. Før jeg hadde begynt på skolen, sto det klart for meg at jeg skulle bli lege.

Reidun Førde fikk sitt første barn som 22-åring. Senere kom det tre barn til. Frem til 1998 arbeidet hun som lege ved sykehusene i Moss og Sarpsborg, og hun hadde allmennpraksis i Rygge og ved Frogner helsesenter i Oslo. Førdes doktorgrad er om individualisering av svangerskapsomsorgen, og hun er i dag ansatt ved Seksjon for medisinsk etikk ved Universitetet i Oslo.

Praktisk etikk og legerollen

Reidun Førdes ambisjon har hele tiden vært å holde levende evnen og viljen til å stille de grunnleggende verdispørsmålene i faget – spørsmålene om det som er godt, nyttig og sant. Nylig ledet hun utarbeidingen av en veileder for begrensnings av livsforlengende behandling på oppdrag fra tidligere helse- og omsorgsminister Sylvia Brustad. Bakgrunnen er at moderne medisin og teknologi gir store muligheter for å forlenge livet, men en forlengelse vil ikke være til pasientens beste dersom behandlingen bare bidrar til å forlenge lidelse. Spørsmålet om når livsforlengende behandling til alvorlig syke pasienter skal opphøre, kommer oftere på spissen for pårørende og helsepersonell. Veilederen har nå vært ute på bred høring i regi av Helsedirektoratet.

– Dette er ingen kokebok, men en veileder om prosesser. Generelt må vi si at overbehandling er et problem i dag. Det er mitt håp at veilederen vil bidra til at enkeltbeslutninger blir basert på godt faglig og etisk skjønn og som en kvalitetssikring for slike beslutningsprosesser. Det er særlig i konfliktfylte situasjoner en slik veileder vil være nyttig. For eksempel kan foreldre ønske en forlengende behandling for sitt barn, mens helsepersonellet sier at det ikke har noen hensikt lenger.

– Det du sier er altså at det blir stadig vanskeligere å være lege?

– Ja, det blir stadig vanskeligere sett fra forskjellige innfallsvinkler. De store mulighetene som moderne medisin gir, bidrar også til flere etiske dilemmaer. Mer overordnet kan man stille seg spørsmålet om hvordan man skal handle for å være god lege her hjemme, i vår rike del av verden? Legenes etiske imperativ er å hjelpe pasienten ut fra hva vedkommende trenger og ikke ut fra hjelperens egen nytte. Når

Reidun Førde er den første vinner av Akademikerprisen. Foto Knut E. Braaten

helsetjenester i økende grad blir organisert etter en bedriftsøkonomisk modell og blir solgt som varer på et marked, fordrer det høy grad av selvjustis å prioritere det nyttige fremfor det mest lønnsomme der disse to ikke går i hop. Faget er på strekk og derfor er etikk så viktig. Etikk handler hele tiden om å trekke grensene rundt og i faget. Den gir ikke enkle svar på kompliserte spørsmål, snarere tvert om. Men etikken må vise seg nyttig i praksis, bidra til å gi mening og retning i den vanlige legehverdag – vise seg som en praktisk rettesnor.

Høseoppdrett...

Reidun Førde snakker mye og engasjert om profesjonsetikk, pasientrettigheter og forholdet mellom jus og etikk, om bekymring for en utvikling der legene blir mer styrt av frykt for erstatningssaker enn av sine faglige vurderinger. Hun trekker frem eksempler på medisinetiske grensetilfeller som spekulativ kosmetisk kirurgi, selvbestemt keisersnitt og nedfrysning av navlestrengsblod. Hun forklarer at mesteparten av medisinsk etikk foregår på mikroplanet, men at en av utfordringene fremover er å se nærmere på etikken på makroplanet. Å rette et kritisk blikk på organisering av helse-tjenesten og pengebruken. Hun innrømmer at hun ofte savner klinisk praksis, og at hun av og til går lei folk som forventer at hun i kraft av sin posisjon skal ha meninger om alt mellom himmel og jord.

– Da har jeg det med å utbryte: «Nå har jeg fått nok. Nå flytter jeg til Sogn og begynner med høseoppdrett!»

Knut E. Braaten

knut.braaten@legeforeningen.no
Avdeling for informasjon og helsepolitikk

Litteratur

1. Swensen E. Etikk er daglegvare. Tidsskr Nor Lægefören 2006; 126: 194–5.